

КНИЖКОВІ ЗБІРКИ ЛЕКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ТА ТЕОЛОГІЇ У БІБЛІОТЕЦІ ЛЬВІВСЬКИХ БЕРНАРДИНЦІВ (СЕРЕДИНА XVIII СТ.)

Найвищим рівнем у системі релігійної освіти чернечих орденів католицької церкви було навчання філософії та богослов'ю. У львівському монастирі ордену бернардинців ці дисципліни вивчались у межах так званих генеральних студій. У статті проаналізовано кількісне та тематичне наповнення збірок книг лекторів генеральних студій, що діяли при львівському монастирі Св. Андрія. Книги класифіковано за декількома тематичними категоріями. Виокремлено головні тенденції формування лекторських бібліотек. Аналіз здійснено за матеріалами рукописного інвентарю бібліотеки з 1747 р.

Ключові слова: бібліотека, генеральні студії, лектор філософії, лектор теології, бернардинці, Львів.

Дослідження історії книжкових зібрань монастирів XVIII ст. дає змогу детальніше заглибитися в інтелектуальну культуру чернечого середовища ранньомодерного часу, краще вивчити особливості духовної освіти, а також відтворити коло читацьких інтересів католицького монастирського духовенства на українських землях в епоху бароко.

Орден францисканців-обсервантів (інша назва – бернардинці) розпочинає свою діяльність на теренах Руського воєводства у 1460 р. із заснування свого першого монастиря Св. Андрія у Львові (в межах Львівської латинської архідієцезії). З 1637 р. монастир став осередком Руської провінції ордену.

Для організації власної діяльності ченці потребували інтелектуального підґрунтя, яке їм забезпечували орденські студії та монастирські бібліотеки. У Львові як головному монастирі Руської провінції бернардинців студії вперше згадуються в 1592 р. На цих студіях ченці вивчали спершу казуїстику, потім моральну теологію [1, с. 219]. Згодом тут відкрили генеральні студії (*studium generale*), які діяли аж до 1783 р. Генеральні студії фактично виконували функції «університету» в межах орденської провінції. При цьому випускнику генеральних студій могли присвоїти науковий ступінь, що визнавався в межах ордену [1, с. 219].

Бібліотеки монастирів францисканців-обсервантів на теренах Речі Посполитої ще не отримали окремого дослідження. Проте протягом ХХ ст. активне вивчення історії бернардинців на теренах Речі Посполитої привнесло й певні плоди для вивчення історії бібліотек. Усю бібліографію, що торкається тематики бернардинських бібліотек, уклав й опублікував дослідник із Лодзі Ришард Жмуда [2]. У своїй публікації автор репрезентує дані про найвідоміших бібліотекарів-бернардинців ХХ ст., подає відомості про дипломні праці, що стосуються книгозбірень бернардинців, а після цього наводить бібліографічні дані 146 досліджень. Як своєрідне комплексне дослідження історії бернардинських бібліотек можна виокремити публікацію Еміліна Ленарта [3], у якій він подав загальний нарис бернардинських книгозбірень XV–XVIII ст. на землях Речі Посполитої. Історії львівської бібліотеки бернардинців присвячена лише публікація Кшиштофа Сітніка [4]. В ній автор розглядає історію формування бібліотеки, провінісційні записи на збережених книгах та тематичне наповнення бернардинської книгозбірні.

Стосовно генеральних студій, що діяли при львівському монастирі бернардинців, – вони також були предметом зацікавлення згаданого К. Сітніка. Окремий розділ монографічного дослідження автора про львівську бернардинську обитель присвячено генеральним студіям [5].

В українській історіографії дослідження бібліотеки монастиря францисканців-обсервантів у Львові стало темою публікації автора цієї статті про користувачів бібліотеки у 1771–1784 рр. [6].

Хоча засновник ордену Св. Франциск був проти того, щоб приймати до ордену освічених кандидатів, і проти здобування міноратами освіти (на думку серафимського отця це призвело б до нерівності між братами), згодом він погодився на це. Чи не найбільше на розвиток освіти та науки францисканців вплинула позиція генерала ордену Бонавентури (1221–1274 рр.). Для нього наукова діяльність була невід’ємним елементом черничого життя, а ведення проповідництва неможливим без навчання [6, с. 61].

Система вищих орденських студій – так звані *studium generale* – спершу формувалася при великих університетах (Париж, Оксфорд), проте згодом *studium generale* відділилися від них і діяли при найбільших монастирях (часто саме в осередках провінцій). Францисканці-обсерванти спершу досить негативно ставилися до цього, проте вже на капітулі 1565 р. навчання було визнане найважливішим обов’язком ченця-мінорита. Свого найвищого розквіту система освіти обсервантів досягла в XVI та XVII ст. [6, с. 337]. А на початку XVII ст. було введено конкурсну систему для призначення на посади лекторів при освітніх осередках ордену.

Вивчення філософії та теології відбувалося на вищому рівні навчання. Набуття філософської освіти ґрунтувалося на вивченні творів Арістотеля (384–322 рр. до н. е.) та коментарів до його творів. Від початку XVIII ст. вже робився більший наголос на опанування природничих наук. Вивчення схоластичної філософії (як і теології) ґрунтувалося на вивченні книги «*Libri Quattuor Sententiarum*» Петра Ломбардця (1100–1160 рр.), в більшості на основі коментарів до цього твору Йоана Дунса Скота (1266–1308 рр.) – так званих «*Questiones*» (написані на підставі лекцій, прочитаних у Оксфорді (класичний варіант) та Парижі). Власне з XVI ст. в обсервантів робився акцент на вивчення ідей Скота, а також Бонавентури.

Згодом, від XVI ст., окрім філософії та схоластичної теології стали дбати про вивчення позитивного богослов'я та Біблії. У той же час починають викладати канонічне право та моральне богослов'я, яке у XVIII ст. переросло в окремий курс на генеральних студіях [6, с. 342–343].

Наявність у чернечій обителі великої бібліотеки була однією з умов існування орденських генеральних студій при францисканських монастирях ще з часу виникнення ордену [8, с. 230]. Тематичний склад бібліотеки монастиря бернардинців станом на середину XVIII ст. можна відтворити на основі каталогу, укладеного у 1747 р. Відповідно до облікованого документа, бібліотека при монастирі налічувала понад 3500 книг. До збірки входили книги з різних галузей знання: Святе Письмо та біблеїстика, різні галузі теології, філософія, правнича література, історія, художні твори тощо [9, с. 80–81]. Усі книги зберігались у спеціальних шафах-армаріумах. Згідно з рукописним інвентарем бібліотеки бернардинців у Львові, у монастирі окрім головної бібліотеки були окремі збірки лекторів, що викладали на генеральних студіях при обителі. Власне книжковим збіркам викладачів теології та філософії й присвячено цю статтю.

Йдеться про чотири збірки: одна – лектора філософії та три – лекторів теології [10, арк. 34–36 зв.]. Посада лектора філософії була обов'язковою для отримання посади лектора богослов'я; цю посаду лектор повинен був обіймати три роки, після чого його підвищували. Важливо зазначити, що трьох лекторів теології, відповідно до орденських приписів, могли утримувати лише студії I класу, якими й були львівські.

Чотири згадані збірки записані в порядку від головного лектора теології до лектора філософії. Проте видається доцільним проаналізувати їх навпаки, знизу, починаючи з філософської збірки книг як підґрунтя для наступних.

Збірка лектора філософії [10, арк. 36–36 зв.]. Відповідно до інвентарю бібліотеки, збірка з 65 книг у 95 томах належала отцю Ельзеарію. Збірка лектора філософських студій була найбільшою серед книжкових колекцій

лекторів Руської провінції. У списку лекторів Руської провінції ордену, укладеному в кінці XIX ст. о. Норбертом Голіховським, вдалося віднайти отця Ельзеарія Ридзевського (помер 1788 р., єдиний серед усіх лекторів провінції у XVIII ст. з таким іменем) [11, s. 248]. Можна припустити, що збірка книг належала саме йому.

Усі книги нижче класифіковано за декількома категоріями, відповідно до тематики.

Першу групу становлять твори Арістотеля та коментарі до його праць. До цієї групи входить збірка творів Старігрита, покажчик усіх понять, що зустрічаються в його працях («Index rerum Aristotelicus»), трактат домініканця Альберта Великого (1200–1280 pp.) «Quaestiones super De animalibus», присвячений твору «Про душу», а також трактати францисканця Бартоломео Мастрі (1602–1673 pp.) «Disputationes in Aristotelis Stagiritae libros De anima» та «Disputationes in libros De generatione et corruptione» (стосовно книг «Про душу» та «Про виникнення і знищення») й польського єзуїта Адріана Мясковського (1656–1737 pp.) «Introductio in universam Aristotelis philosophiam». Також сюди можна віднести «Cursus Philosophicus» професора Краківської академії Шимона Станіслава Мавковського (+1683 р.), що спирається на твори давньогрецького філософа.

Наступну групу складають твори Петра Ломбардця та коментарі до них. Сюди входить трактат францисканського Бонавентури «Commentarium in quatuor libros Sententiarum Magistri Petri Lombardi».

Найбільшу групу утворюють книги Дунса Скота й знову ж таки коментарі до них. Це – винятково твори францисканських авторів. Праці самого «доктора витонченого» (*Doctor subtilis*) репрезентовані збіркою праць, а також твором з невказаною назвою. Решта книг – це коментарі до праць Скота або виклади його філософії та теології: Франческо Лічето (1450–1520 pp.), Бартоломео Мастрі «Disputationes theologicae in tertium librum Sententiarum» та «Philosophiae ad mentem Scoti», кардинала Лоренцо Бранкатті (1612–1693 pp.) «Commentaria In Quartum Librum Sent. Mag. Fr. Ioannis Dvns Scoti», ірландського філософа-схоласта Джона Панча (1603–1670 pp.) «Commentarii theologici quibus Io. Duns Scoti Quaestiones та Integer philosophiae cursus ad mentem Scoti», Кресцентія Кріспера (1679–1749 pp.) «Philosophia scholae Scotisticae», Августина Гарсії Бієцми «Philosophia naturalis seu Physica Scotistica» або «Philosophia rationalis seu Logica magna Scotistica», професора філософії та теології Падуанського університету Сальваторе Бертоллуччі (+1603 р.) «Quaestiones quolibetales ex quatuor voluminibus scripti Oxoniensis super Sententias» та одна з книг генерального міністра францисканців-конвентуалів Філіппо Джесуальдо (1550–1619 pp.).

Серед інших філософських творів, за межами творчості Арістотеля та Скота, до збірки лектора Ельзарія входили виклади філософії Августина (354–430 pp.), «Philosophia Academica» або «Cursus Philosophiae» французького мінорита Клода Фрассена (1620–1711 pp.), «Quaestionum philosophicarum» єзуїта Сильвестро Мауро (1619–1687 pp.) та «Dissertatio philosophica» Юзефа Анджейовського.

Деякі праці можна класифікувати як теологічні, зокрема йдеться про твори «De sacramentis» члена Товариства Ісуса Франциско Суареза (1548–1617 pp.) та «De Sacramento Ordinis, poenis et censuris ecclesiasticis» францисканця Філіпо Фабрі (1564–1630 pp.), полемічний трактат Теодора Шмізінга (1580–1626 pp.) «Disputationum theologiarum ... De Deo Trino» та бібліографію авторів, що писали на богородичну тематику, «Nomenclator Marianus» єзуїта Теофіла Рейно (1583–1663 pp.). Теологія томізму висвітлена в роботі домініканця Антуана Годіна (1635–1695 pp.) «Philosophia thomistica».

Як теологічні можна класифікувати збірки творів францисканців Клавдія Фрассена (1620–1711 pp.) та Убальда Штойбера й Петра з Познані (1575–1655 pp.), бенедиктинця Рафаеля Аверси (1589–1657 pp.) та французького богослова Жана-Баптиста Дугамеля (1624–1706 pp.).

Видається доцільним припустити, що деякі книги із збірки лектора філософії можна трактувати як «приватні», що не використовувалися під час навчання, а читалися власником у вільний час. Сюди входять твори «Viator Christianus» Томи Кемпійського (1379–1471 pp.) (ймовірно, перевидання Наслідування Христа), життя кармелітського святого та латинського патріарха Константинополя Петра Томи Аквітанського (1305–1366 pp.) авторства відомого францисканського історика Луки Вадінга (1588–1657 pp.), парафрази Давидових псалмів, невідома «політична книжечка» гуманіста Юста Ліпсія (1547–1606 pp.) та збірка сентенцій античних авторів «Thesaurus elegantiarum», укладена відомим друкарем та гуманістом Альдом Мануцієм (1449–1515 pp.).

Збірка першого лектора теології [10, арк. 35 зв.–36]. У келії лектора теології о. Віктора (ймовірно, о. Віктора Богнейзера [11, s. 244]) зберігалася 51 книга у 79 томах.

Філософія та теологія скотизму репрезентована вже згадуваними вище працями Лоренцо Бранкатті, Джона Панча, Кресцентія Кріспера, а також працями Бартелемі Дюранда «Clupeus scoticae theologiae contra novos eius impugnatores, vol. 1, Continens Tractatus de Deo uno, et trino» та словником із термінами з вчення Скота «Promptuarium scoticum» авторства Франциска де Веразіо Каролі. Томізм представлений працею домініканського богослова Жана Баптиста Гоне (1616–1681 pp.) «Manuale thomistarum».

Католицьке віровчення викладене в роботі ірландського єзуїта, професора університету в Лювені Річарда Арчдекіна (1616–1690 pp.) «Theologia tripartita», а біблійна історія подана в книзі «Historia ecclesiastica veteris et novi testamenti» домініканця Ігнація Гіацинта Амата де Граверсона (1670–1733 pp.).

Дві книги класифіковано як полемічне богослов'я: «Prawda Chrzescianska Od nieprzyiaciela swego Zeznana» рабина Самюеля в перекладі генерала ордену меховтів Якуба Радлінського (1680–1762 pp.) та антипротестантський твір домініканця Пьотра Дрогошевського (1652–1729 pp.) «Tarcza Wiary Chrystvsowey, którą uzbroiony Polak, łatwo może przytepić Oręża Lutrow osobliwie y Kálwinow».

У збірці лектора також було декілька праць з моральної теології: «Theologia moralis» Бартоломео Мастрі та однойменна «Theologia moralis» єзуїта Клода ля Круа (1652–1714 pp.), одна з найвідоміших книг з морального богослов'я «Manual de confesores y penitentes» баскського богослова Мартіна де Аспілікуети (1491–1586 pp.), а також праця «Liber de exemplis sacre scripturae» (пізніше видана під назвою «Virtutum vitiorumque exempla») француза Ніколя з Аннаппе (1225–1291 pp.) з прикладами зі Святого Письма для ілюстрації вчення про людські чесноти та вади. Також сюди можна додати книгу львівського бернардинця, кафедрального сповідника Казимира Маркевича [11, s. 310] «Medicina spiritualis».

З філософських у збірці о. Віктора були лише одна книга – згадуваний виклад філософії Кресцентія Кріспера. Зберігались у келії лектора й проповідницькі книги, зокрема збірка проповідей Джузеппе Мансі у польському перекладі «Pamiętka pasterskiego affektu... w obrazie prawdziwego karłana» єпископа Анджея Хризостома Залуського (1648–1711 pp.) з його ж додатками власних проповідей, «Kazania pogrzebne» єзуїта Пьотра Станіслава Дуніна (1635–1704 pp.), «Dyalog Albo Komedyja Męki Jezusowey W Siedmiu Scenach, lub Kazaniach reprezentowana» генерального проповідника Руської провінції францисканців-обсервантів Адріана Сер'євича, а також збірка проповідей з нагоди коронації ікони Сокальської Богоматері.

Досить великою була підбірка правничої літератури. Йдеться про видання як окремих документів, так і збірок чи праць з правознавства. До збірки входило декілька примірників статуту ордену, статут францисканських терціаріїв (третього, світського, чину), збірник постанов провінційних капітул, видання «Chronologiae historico-legalis Seraphici ordinis» (конституції, статуту та привілеї францисканців), збірка привілеїв жебрачих орденів «Compendium privilegiorum fratrum Minorum» (уклав францисканець Алонсо де Касарубіо), а також рішення Тридентського собору. Праці з церковного права представлені творами «Officialis Curiae Regularis Ad optime

defendenda suae Religionis iura» Августина Матейучі (1703–1711 pp.), «Morales commentarij in statuta, et constitutiones Ordinis fratrum minorum» францисканця Санторо да Мельфі, «Manuductio Ad Praxim Executionis Literarum Sacrae Penitentiae» мінорита Тібурціо Наварро та «Theatrum regularium» Анджело Лантуска.

Як і у випадку попереднього викладача генеральних студій при монастирі Св. Андрія у Львові, деякі книги можна класифікувати як особисті. Це життя Св. Франциска авторства Генріха Седуліуса (1549–1621 pp.), праця з географії «Theatrum geographiae veteris» відомого фламандського географа Петруса Бертіуса (1565–1629 pp.), два примірники словника єзуїта Григорія Кнапського (1561–1639 pp.) «Synonyma seu Dictionarium Polono-Latinum», збірка польської сатири та збірка віршів на честь коронації Яна Собеського авторства Вацлава Потоцького (1625–1696 pp.).

Збірка другого лектора теології [10, арк. 34 зв.–35]. До колекції книг о. Бенедикта (ймовірно, о. Бенедикт Котфіцький, майбутній двічі провінціал Руської провінції [11, s. 244–245]) входило 50 видань у 63 томах. Важливо зазначити, що в келії о. Бенедикта зберігався каталог книг монастирської бібліотеки (очевидно, що укладений до 1744 р.) – «Cathalogus Libror. Bibliothecae Leopoliens».

Знову ж основу теологічної збірки становлять коментарі на Петра Ломбардія та Скота. Проте перші репрезентовані лише книгою «Summa Universae Theologiae» францисканця Олександра Гельського (1185–1245 pp.) та книгою Скота «Quaestiones In Lib. I–IV Sententiarum». Коментарі ж до праць шотландського богослова висвітлені в тих само працях Мастрі, Лічетто та Бранкатті, а також у книзі Амандуса Германа «Tractatus Theologici In Libros Sententiarum Scoti».

Теологія та філософія томізму представлена двома книгами власне Томи Аквінського (1225–1274 pp.). Моральній теології присвячена вже згадувана книга Бартоломео Мастрі, «Examen ecclesiasticum» мінорита Фелікса Потести та «Cursus theologiae moralis» Ансельма Шнеля. Загальний курс богослов'я поданий у книзі «Cursus Theologicus» єзуїта Доменіко Віві (1648–1726 pp.). Також без вказування назви до інвентарю внесений твір єзуїта Генріха Енгельграве (1610–1670 pp.).

До підгрупи «біблеїстика» варто віднести три книги: «Commentarij in textum Evangelicum» кармеліта Йоана да Сальвейри, «In Scripturam Sacram problemata» кармеліта Франческо Джорджо (1460–1540 pp) та книгу відомого гебраїста Маркуса Маріні (1541–1594 pp.) «Arca Noe, thesaurus linguae sanctae novus».

Була й невеличка підбірка аскетичної літератури, зокрема до неї входили твір «Exercitium perfectionis» іспанського єзуїта Алонсо Родрігеза (1532–1617 pp.) у латинському перекладі лексикографа Матіаса Мартінеза

ван Воккера, єзуїтів Вінченцо Бруно (1532–1594 pp.) «*Meditationes de vita et passione D. N. Jesu Christi*» та Хуана Еусебіо Нь'єремберга (1595–1658 pp.) «*Bilancia del tempo, o sia, La differenza fra il temporale e l'eterno*» (італійський переклад з іспанської), а також францисканського містика Хуана з Картахени (1568–1613 pp.) та єпископа Болоньї Альфонсо Палеотті (1531–1610 pp.) «*Historia admiranda de Iesu Christi stigmatibus*».

Також декілька книг доповнюють збірку книг лектора Бенедикта проповідницькою літературою (єзуїта Хуана Осоріо (1542–1594 pp.), правничими виданням (статут ордену), геометрією та природознавством («*Geometra Polski*» Станіслава Сольського (1622–1701 pp.) та «*Historia naturalis curiosa Regni Poloniae*» Габрієля Жончинського (1664–1737 pp.) й художньою літературою («*Swada polska u łacińska*» Яна Данейковича-Островського та «*Orator polityczny*» Яна Казимира Войшнаровича).

Збірка третього лектора теології [10, арк. 34–34 зв.]. Останньою розглянемо збірку третього лектора богослов'я при генеральних студіях у монастирі Св. Андрія – збірку о. Ісидора (ймовірно, о. Ісидор Білінський [11, с. 240]).

Огляд останньої збірки варто розпочати з коментарів до «Сентенцій» Петра Ломбардця – йдеться про згадуваний раніше твір Св. Бонавентури «*Commentarium in quatuor libros Sententiarum*». Основну частину збірки знову ж таки становили праці зі скотизму, зокрема твори власне шотландського богослова (згадувані «*Quaestiones*» та «*In VIII. lib. Physicorum Aristotelis quaestiones, et expositio*»), праці Мастрі, Бранкатті, Фрассена, Бейцми та Веразіо Каролі й Петра з Познані. З «нових» записана лише книга єпископа Мілето Мауріціо Центіні (1592–1639 pp.) «*De incarnatione dominica disputationes theologicae ad mentem Scoti*».

Теологічні погляди Св. Томи висвітлені в одному з його творів (не вдалось ідентифікувати назву) та книзі домініканця Віцента Феррера (1675–1738 pp.) «*Epitome cursûs theologicî ad mentem D. Thomae*».

Окрема праця присвячена трактату Августина «*De Haeresibus*» – «*Commentarii Historico-Dogmatici in librum Augustini de Haeresibus*» францисканця, кардинала Лоренцо Коззи (1654–1729 pp.). У творі «*Breviloquium*» Бонавенутра виклав власну концепцію богослов'я. Саламанкська школа пізньої схоластики репрезентована твором (не вказана назва) домініканця Домінго де Сото (1494–1560 pp.), а книга «*Summa Summarum, quæ Sylvestrina dicitur*» іншого домініканця – Сильвестро Маццоліні (1456–1527 pp.) є своєрідною богословською енциклопедією. Твори Роберто Белларміно (1542–1621 pp.) та Теодора Шмізінга складають невеличку підбірку з контраверсійної теології. Також до інвентаря внесено збірки праць теологів Олександра Гельського та Бернарда Клервоського (1090–1153 pp.).

Було у збірці третього лектора декілька книг з філософії, зокрема «Theologia Aristotelis in tres libros distincta» домініканця Джираломо Карпедоні де Сончіно, «Philosophia Universa Speculativa Peripatetica» регулярного каноніка Гаєтано Верані (1648–1713 pp.), твір (без зазначення назви) Адріана Мясковського й два примірники книги «Philosophia, Metaphysicam Physicamque Complectens» каноніка регулярного меншого Рафаеля Аверси (1589–1657 pp.).

Й останні книги можна класифікувати як правничу літературу – це вже згадувана праця Августина Матеуччі та перший том зібрання праць відомого італійського каноніста та демонолога, члена ордену францисканців Людовіка Марії Сіністрарі (1622–1701 pp.), а також історію – це перший том праці Луки Вадінга «Annales Minorum» з викладом історії орденів францисканської родини.

Проведений аналіз тематичного наповнення збірок лекторів генеральних студій львівського бернардинського монастиря дає змогу детальніше дослідити склад лектури, на підставі якої відбувалося вивчення філософії та теології у чернечих навчальних осередках у XVIII ст.

Характерною рисою чотирьох проаналізованих збірок є наявність у кожній певних «класичних» авторів, чії праці використовувалися під час усього навчального процесу в генеральних студіях. Окрім творів Йоана Дунса Скота, чії праці становили науковий фундамент у системі освіти орденів францисканської сім'ї, йдеться про праці францисканських авторів XVII–XVIII ст. – Бартоломео Мастрі, Лоренцо Бранкатті, Джона Панча, Кресцентія Кріспера та інших. У збірках, за винятком декількох книг, відсутні праці, що репрезентували б теології інших чернечих спільнот, зокрема домініканців та єзуїтів.

Видається доцільним припустити, що деякі книги зі збірок лекторів варто оцінювати як «приватні», що не використовувалися під час навчального процесу, а читалися власниками у позанавчальний час. Йдеться про окремі збірки проповідей, аскетичну літературу, збірки промов та віршів тощо.

Подальше вивчення монастирських бібліотек загалом та окремих збірок зокрема дозволить краще дослідити інтелектуальну культуру католицького чернецтва на українських землях, крізь призму тематичного наповнення бібліотек вивчити коло читацьких інтересів чорного духовенства.

Список використаних джерел

1. Дух О. Бернардинці (францисканці-обсерванти) // Енциклопедія Львова. – 2007. – Т. 1. – С. 217–219.
2. Żmuda R. Stan badań bibliologicznych o bibliotekach klasztronych bernardynów w Posłce za lata 1918–2015 / Ryszard Żmuda // Wkład bernardynów w życie

religijno-kulturalne narodu polskiego (wybrane aspekty) / Ryszard Żmuda. – Kalwaria Zebrzydowska : Wydawnictwo CALVARIUM, 2016. – S. 311–339.

3. Lenard E. Biblioteki bernardynskie w Polsce od 2 poł. XV do końca XVIII wieku / Emilian Lenard // *Pięćset pięćdziesiąt lat obecności oo. Bernardynów w Polsce (1453–2003)*. – Kalwaria Zebrzydowska ; Kraków, 2006. – S. 659–677.

4. Sitnik A. Księgozbiór konwentu we Lwowie odzwierciedleniem zainteresowań intelektualnych bernardynów lwowskich 2 poł. XV–XVIII wieku / Aleksander Krzysztof Sitnik // *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*. – 2004. – № 81. – S. 225–252.

5. Sitnik A. Bernardyni Lwowscy. Historia klasztoru i kościoła pod wezwaniem świętych Bernardyna ze Sieny i Andrzeja Apostoła we Lwowie (1460–1785) / Aleksander Krzysztof Sitnik. – Kalwaria Zebrzydowska : Wydawnictwo CALVARIUM, 2006. – S. 155–172.

6. Лоштин Н. Библиотека монастиря бернардинців у Львові та її користувачі у 1771–1784 pp. // *Rocznik Lubelski*. – 2016. – Tom XLII. – S. 19–32.

7. Іріарте Л. Історія францисканізму. – Жовква : Місіонер, 2015. – 575 с.

8. Şenocak N. Franciscan Studium Generale : A New Interpretation / Neslihan Şenocak // *Philosophy and Theology in the Studia of the Religious Orders and at the Papal Court*. – Turnhout : Brepols Publishers, 2012. – S. 221–236.

9. Лоштин Н. Інвентарі та каталоги бібліотек католицьких монастирів XVI–XVIII ст. у фондах Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка // *Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. – 2015. – Вип. 10. – С. 78–90.

10. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка, відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка, Рук. 286 III «*Catalogus librorum bibliothecae fratrum Minorum Leopoliensium apud S. Andreae z r. 1747*».

11. Golichowski N. Przed nową epoką. Materiały do historii OO. Bernardynów w Polsce / Norbert Golichowski. – Kraków, 1899. – 424 s.

References

1. Dukh, O. (2007). Bernardyntsi (frantsyskantsi-observanty) [Bernardines (Franciscan observants)]. In *Entsyklopediia Lvova* [Encyclopedia of Lviv] (Vol. 1, pp. 217–219). [In Ukrainian].

2. Żmuda, R. (2016). Stan badań bibliologicznych o bibliotekach klasztronych bernardynów w Polsce za lata 1918–2015. In *Wkład bernardynów w życie religijno-kulturalne narodu polskiego (wybrane aspekty)* (pp. 311–339). Kalwaria Zebrzydowska: CALVARIUM. [In Polish].

3. Lenard, E. (2006). Biblioteki bernardynskie w Polsce od 2 poł. XV do końca XVIII wieku. In *Pięćset pięćdziesiąt lat obecności oo. Bernardynów w Polsce (1453–2003)* (pp. 659–677). Kalwaria Zebrzydowska, Kraków: Wydawnictwo CALVARIUM. [In Polish].

4. Sitnik, A. K. (2004). Księgozbiór konwentu we Lwowie odzwierciedleniem zainteresowań intelektualnych bernardynów lwowskich 2 poł. XV–XVIII wieku. In *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, No. 81*, pp. 225–252. [In Polish].

5. Sitnik, A. K. (2006). *Bernardyni Lwowsky. Historia klasztoru i kościoła pod wezwaniem świętych Bernardyna ze Sieny i Andrzeja Apostoła we Lwowie (1460–1785)*. Kalwaria Zebrzydowska: Wydawnictwo CALCARIUM. [In Polish].
6. Loshtyn, N. (2016). Biblioteka monasteria bernardyntsiw u Lvovi ta ii korystuvachi u 1771–1784 rr. [Library of the Bernardine Monastery in Lviv and its users in 1771–1784]. In *Rocznik Lubelski*, T. XLII, pp. 19–32. [In Ukrainian].
7. Iriarte, L. (2015). *Istoriia frantsyskanizmu* [The history of Franciscanism]. Zhovkva: Misioner. [In Ukrainian].
8. Šenocak, N. (2012). Franciscan Studium Generale : A New Interpretation. In *Philosophy and Theology in the Studia of the Religious Orders and at the Papal Court* (pp. 221–236). Turnhout: Brepols Publishers. [In English].
9. Loshtyn, N. (2015) Inventari ta katalohy bibliotek katolytskykh monastyriw XVI–XVIII st. u fondakh Naukovoï biblioteky Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka [Inventories and catalogues of the libraries of the catholic monasteries of the 16th–18th centuries in the fonds of the Scientific Library of Ivan Franko National University of Lviv]. In *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiini tekhnologii* [Lviv University Herald. Series Book Studies, Library Studies and Information Technologies], Is. 10. pp. 78–90. [In Ukrainian].
10. Catalogus librorum bibliothecae fratrum Minorum Leopoliensium apud S. Andream z. r. 1747. F. P. Maksymenko department of manuscripts, old prints, and rare books (Ruk. 286 III). Scientific Library Of Lviv Ivan Franko National University. [In Latin].
11. Golichowski, N. (1899). *Przed nową epoką. Materiały do historii OO. Bernardynów w Polsce*. Kraków. [In Polish].

Loshtyn Nazar Tarasovych

Ivan Franko National University of Lviv

Book collections of philosophy and theology lecturers in the library of Lviv Bernardines (mid-18th c.).

The system of highest order studies – the so called *studium generale* – firstly was developing at large universities (Paris, Oxford), but later *studium generale* separated from them and acted at the largest monasteries. The education system of the observants reached its full flowering in the 16th and 17th centuries. In the early 17th century a competition system was introduced for lecturers' appointment in the order's education centers. Philosophy and theology study was the highest level in the system of monastic orders' religious education. In the Lviv monastery of the Bernardine order these disciplines were studied within general studies. The article analyses the quantitative and thematic content of lecturers' collections of general studies, which were functioning in St. Andrii Monastery in Lviv. All books are classified according to several thematic categories. The main tendencies of the lecturers' libraries formation are defined. The analysis is performed on the basis of a manuscript inventory from the library, which dates back to 1747.

Key words: library, general studies, lector of philosophy, lector of theology, Bernardines, Lviv.

Лоштын Назар Тарасович

Научная библиотека Львовского национального университета имени Ивана Франко

Книжные собрания лекторов философии и теологии в библиотеке львовских бернардинцев (середина XVIII в.)

Система высших орденских студий – так называемых *studium generale* – сначала формировалась при больших университетах (Париж, Оксфорд), но вскоре *studium generale* отделились от них и действовали при самых больших монастырях. Своего расцвета система образования обсервантов достигла в XVI и XVII в. В начале XVII ст. была введена конкурсная система для назначения на должности лекторов при образовательных центрах ордена. Наивысшим уровнем в системе религиозного образования монашеских орденов католической церкви было изучение философии и богословия. Во львовском монастыре ордена бернардинцев эти дисциплины изучались в рамках генеральных студий. В статье проанализировано количественное и тематическое наполнение книжных собраний лекторов генеральных студий, которые действовали при львовском монастыре Св. Андрея. Книги классифицированы по нескольким тематическим категориям. Выделены основные тенденции формирования лекторских библиотек. Анализ осуществлен на основании рукописного инвентаря библиотеки с 1747 г.

Ключевые слова: библиотека, генеральные студии, лектор философии, лектор теологии, бернардинцы, Львов.